

Panu Mellanskolanin talovainaa ja sen salakäytävä...

Herra Valtio kuuluu kyselevän, milloin se on saanut hallintaansa sen koivua kasvavan palotontin, johon ilmapommituksessa talvella 1944 paloi Oulun ruotsalaisen koulutalo, Matilan taloa nurkitusten Nummikadun—Kirkkokadun kulmassa, senaikaisessa kielenkäytössä yleisimmin Mellanskola.

Rookas pillit, mitäpä siihen muutakaan osasi sanoa. Ensimmäisellä avauksella kuitenkin selvisi, että valtio osti tontin taloineen 1860-luvun lopulla sijoitukseen siihen Oulun ruotsalaisen tyttöskoulun, Fruntimmerskolan i Uleåborg. Se oli valtion koulu vuodesta 1859 lähtien, sitä ennen se tunnettiin neiti Marie Junneliuksen kouluna, joka oli toiminut Toppeliuksen talossa Torikatu 16:ssa ja jatkoi siinä myös valtion kouluna ensimmäiset 10 vuotta.

Lähdeteokseni nimi on Svenska fruntimmerskolan och dess fortsättning Svenska mellanskolan i Uleåborg 1859—1924, kirjoittanut ja julkaissut Alexander Dahl, koulun matematiikan ym. lehtori, monella tavalla ansioitunut oululainen kouluhistorioitsija.

Fruntimmerskolan muutti Kirkkokatu 45:een vuonna 1869. Tällä paikalla se kävi läpi muodonmuutoksen tyttökoulusta yhteiskouluksi, keskikouluksi jatkoluokkineen. Tontilla oli aikanaan ollut pitkä ja matala punaiseksi maalattu puurakennus, joka oli toiminut Ouluun majoitettujen kasakkain kasarmina, luultavasti vuonna 1855, vuosi englantilaisen laivasto-osaston

tuhoisan mairinnousun jälkeen. Kartanon oli ostanut Ouluun 1860-luvun alussa asettunut espoolaissyntyinen Saksassa koulutettu metsäkonduktööri eli ”forstmestari” Anton Maurits Reuter, 1830—1867. Hän tuli Ouluun Paltamon kautta, luopui metsänhoitajan virastaan ja ryhtyi kauppamieheksi, aluksi Sahansaaren sahan palvelukseen.

Reuter oli purattanut vanhan ”kasarmin” ja pystyttänyt paikalle uuden suuren rakennuksen, jonka hän oli siirättänyt siihen Pateniemestä. Nyt alkoi Reuterin nimi yhtäkkiä tuntua tutulta. ”Tapasin” hänet jo Kirkkotorin—Raatihuoneen koulun rakennusta pystytettäessä vuonna 1865, esittelijänä Pertti Juvani, joka kirjoitti Pateniemessä toimineen Oulun ”Ison varvin” vaiheista 1856—65. Viimeksimainitun vuoden maaliskuussa Reuter kuulutti Wiikko-Sanomissa, että ”Pateniemen työhuonerakennuksen purkamiseen ja vetämiseen tänne kaupunkiin saadaan tehdä tarjouksia viikon ajan. . . allekirjoitetun tykönä A.M. Reuter”. Siitä työhuonerakennuksesta syntyi nykyinen mainio Kirkkotorin kokouskartano.

Työhuonerakennus ei ollut aiinoa Pateniemen suurvarvin rakennus, joka siirrettiin Ouluun. Varvilla oli rakennettu sotalaivoja Venäjän sotalaivastolle, mm. kuuluisa Varjag. Näiden laivojen rakentamista valvoi joukko venäläisiä upseereita ja merikadetteja. Heitä varten oli rakennettu suurikokoinen puutalo,

jonka siis Reuter oli ostanut ja kuljettanut tontilleen Kirkkokatu 45. Ehkäpä Reuter oli ostanut sen työhuonerakennuksenkin, jonka mainitsin, mutta myynyt sen sitten kaupungille.

Reuter ei ehtinyt kauan asua uudessa talossaan. Hän kuoli jo 1867. Kuolinpesä julistettiin konkurssitilaan, ja valtio osti talon ja tontin kouluun varten. Dahl kertoo, että 1876 tontille pystytettiin erillinen voimistelusalirakennus. Vuonna 1892 rakennettiin päärakennukseen juhlasali ja 1908 suoritettiin rakennuksessa suuria muutostöitä, jolloin siihen rakennettiin mm. suuri halli.

Näitä kirjatietoja kerratessani muistin, että Fruntimmerskolan entinen oppilas Anna Halleen-Jung kertoo pikkukirjassaan Annlis och andra barn, jonka hän 1918 julkaisi salanimellä Ringa Nordbo (Pikku Pohjalainen!), yrityksestä vihdoinkin paljastaa Oulun linnan salakäytävän kaupunginpuoleinen pää. Opettaja oli kertonut Oulun linnan vaiheista. Välitunnilla oli ensin yksi työstä muistanut kuulleen, että Linnansaarelle johti kosken alitse salakäytävä,

toinen tyttö muisti nähneensä koulutalon uumenissa suuren rautaoven ja Annlis (eli Anna Elisabeth Halleen) muisti kuulleen isältään, että juuri heidän koulutalonsa oli ollut joskus sotilaskasarmina. 1 + 1 + 1 + vähän vielä päälle ja asia oli selvä: salakäytävä alkoi juuri heidän koulunsa alta. . .

Tyttöjoukko innostui ja laati huippusalaisen sotasuunnitelman. Vaikeaa se oli, sillä tutkimusretki täytyi järjestää kouluaihana. Kun h-hetki eli sopiva välitunti oli valittu, nimettiin kärkeiryhmä eli varsinaiset ”muurimurtajat”. Muut tytöt saivat tehtäväkseen liiterinoven vartioinnin, sillä sitä kautta sinne kellariin piti mennä. Lyhtykin tarvittiin. Sen hankki itsensä johtajattaren veljentytär, joka asui tätinsä luona. Piirroksesta päätellen se oli kynttilälyhty ja Edith F. (ogelholm) toi sen tietysti koulukortteeristaan.

Kärkeiryhmä työntyi liiterin läpi kellariin ja ”sen” salaperäisen oven taakse, sitten portaita alas, jolloin edessä oli uusi ovi, leveä ruosteinen rautaovi, puomilla suljettu. Puomi pois, mutta ovipa ei auennut. Sotaneuvot-

telun jälkeen fröökynät päättivät avata itsepäisen oven rynnäköllä, yksi, kaksi. . . HISTORIAL-LINEN HETKI, kuiskasi yksi innokkaimmista. . . kolme. . . ovi alkoi antaa periksi, mutta silloin kuului yläovelta ääni, jonka seurauksena hyökkääjät jähmettyivät kuin se entinen Lootin vaimo.

Tutkimusryhmän yläpuolelta kuului johtajattaren kiihtynyt ääni: ”Flickor. . .” — isot tytöt. . .! Ja aika fröökynöitä he jo olivatkin, rippikouluissään, ylikin. Ja lyhtykin vielä ja tuli, liiterissä! Kenen lyhty? Selvisi tietysti, että lyhty oli — johtajattaren huushollista. Ehkäpä tilanne huvittikin yllätettyä veljentytärtä, mutta nyt ei ollut naurun aika.

Tuonaikaiseksi johtajattareksi osoittautuu Anna Maria Fogelholm, joka 1885 oli seurannut neiti Junneliusta virassa ja hoiti sitä vuoteen 1909. Edith Fogelholm osoittautui tyttöjoukosta innokkaimmaksi. Hän vakuutti, että asia ei kyllä jäisi siihen. Mutta oli kevät, lukuvuosi loppui, eikä Edith enää palannut kouluun. Tässä kävi siis hieman samalla tavalla kuin Arturi Vuorimaaalle ja Yrjö Lahdenperälle toistakymmentä vuotta myöhemmin! — Halleen—Jung—Nordbon kertomuksen tapahtuma-ajaksi osoittautuu nimittäin joku 90-luvun alkuvuosista, lähinnä kai 1892. Kirjallijatar elätti kuitenkin toivoa, että kun koulusta vuoteen 1918 mennessä oli tullut poikakoulu, niin kaipa se käytäväasia oli tutkittu. . .

Kuinkas kävi, ruottalaisen koulun pojat?